
SLOVENSKÝ NÁRODOPIIS

Z OBSAHU: S. KOVAČEVIČOVÁ: Vzťahy medzi fantastickými predstavami stvárnenými vo výtvarnom umení a vo folklóre
L. FALŤANOVÁ: Reklama ako zdroj poznatkov o obchode v Bratislave
R. STOLIČNÁ: Alternatívne zdroje rastlinnej stravy v strednej Európe
D. BELKO: Vývoj záujmu o mágiu

Na obálke:

1. strana: Detail drevorezu z Postilly, 17. stor. Tlač Prostějov, Skalica. Foto S. Kovačevičová
4. strana: Rytier s drakom. Drevorez z románu o Štylfriedovi. 16. stor., Norimberg, Prostějov, Skalica. Foto S. Kovačevičová. K článku S. Kovačevičovej: Vzťahy medzi fantastickými predstavami stvárnenými vo výtvarnom umení a vo folklóre.

Preklady Eva Riečanská

Dear Reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia. This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions, etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, Slovenský národopis deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of Slovenský národopis you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by:

Slovak Academic Press, Ltd.,
P. O. Box 57, Nám. Slobody 6
810 05 Bratislava
Slovakia

Electronic version accessible via Internet
URL://www.savba.sk/logos/journals/ap/

HLAVNÝ REDAKTOR

Dušan Ratica

VÝKONNÉ REDAKTORKY

Tatiana Krupová
Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Stanislav Brouček, Lubica Droppová, Božena Filová, Milan Kiripolský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Jan Krist, Milan Leščák, Martin Mešša, Magdaléna Paríková, Ján Podolák, Zora Rusnáková, Peter Salner, Miroslav Válka

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.ceeol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

ŠTÚDIE

- K o v a č e v i č o v á, Soňa:** Vzťahy medzi fantastickými predstavami stvárnými vo výtvarnom umení a vo folklóre 255
- F a l f a n o v á, Lubica:** Reklama ako zdroj poznatkov o obchode v Bratislave 269
- S t o l i č n á, Rastislava:** Alternatívne zdroje rastlinnej stravy v Strednej Európe 285
- B e l k o, Dušan:** Vývoj záujmu o mágiu 295

DISKUSIA

- P l i c k o v á, Ester:** Marginálie k Encyklopédii ľudovej kultúry Slovenska 302

VYHRADENÉ PRE

- Miladu Kubovú 323

MATERIÁLY

- G a l v á n k o v á, Andrea:** Učiteľ v dedinskom prostredí 326

ROZHLADY-SPRÁVY-GLOSÝ

- Urban symbolism and rituals (Alexandra B i t u š í k o v á) 341

Aktuálne problémy regionálneho rozvoja (Jolana

- D a r u l o v á) 344
- Židia na rázcestí (Alexandra B i t u š í k o v á) .. 345
- UN Working Group on Minorities (Nora L á b a d y o v á) 347
- Seminár o multikultúrnom a interkultúrnom vzdelávaní (Nora L á b a d y o v á) 347
- Tréning „Práva menšín“ (Nora L á b a d y o v á) .. 348

RECENZIE – ANOTÁCIE

- O. Sirovátka: Srovnávací studie o české lidové slovesnosti (Zora V a n o v i č o v á) 349
- Slovenská kresťanská a svetská kultúra (Dušan B e l k o) 350
- J. Komorovský: Religionistika a náboženská výchova (Tatiana P o d o l i n s k á) 351
- J. Čukan: Pramene k štúdiu a techniky výskumu v etnológii (Zuzana B e ň u š k o v á) 352
- Komentarze do Polskiego atlasu etnograficznego (Rastislava S t o l i č n á) 353
- P. Švorc: Štrbská svadba (Zdena K r i š k o v á) 353
- Na margo holokaustu Rómov (Zuzana K u m a n o v á) 354
- M. Trančík: Medzi starým a novým (Peter S a l n e r) 356

CONTENTS

STUDIES

- K o v a č e v i č o v á, Soňa: Relations between fantastic ideas depicted in visual arts and folklore 255**
- F a l f a n o v á, Lubica: Advertizing as a source of knowledge on trade in Bratislava 269**
- S t o l i č n á, Rastislava: Alternative sources of vegetable diet in Central Europe 285**
- B e l k o, Dušan: Development of interest in magic 295**

DISCUSSION

- P l i c k o v á, Ester: On Encyclopedia of folk culture of Slovakia 302**

RESERVED FOR

- MILADA KUBOVÁ 323**

MATERIALS

- G a l v á n k o v á, Andrea: Teacher in the rural environment 326**

NEWS-HORIZONS-GLOSSARY

- Urban symbolism and rituals (Alexandra B i t u š í k o v á) 341**
- Current problems of regional development (Jolana D a r u l o v á) 344**
- Jews on cross-road (Alexandra B i t u š í k o v á) . 345**
- UN Working Group on Minorities (Nora L á b a d y o v á) 347**
- Seminar on multicultural and international education (Nora L á b a d y o v á) 347**
- Training "The Rights of Minority" (Nora L á b a d y o v á) 348**

- BOOK REVIEWS-ANNOTATIONS 349**

AUTORI:

- PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., Gröslingova 49, 811 01 Bratislava
- Mgr. Lubica Falfanová, CSc., Ústav etnológie SAV, Jakubovo námestie 12, 813 64 Bratislava
- PhDr. Rastislava Stoličná, CSc., Ústav etnológie SAV, Jakubovo námestie 12, 813 64 Bratislava
- Mgr. Dušan Belko, Ústav etnológie SAV, Jakubovo námestie 12, 813 64 Bratislava
- PhDr. Ester Plicková, CSc., Na hrebienku 2, 811 02 Bratislava
- Milada Kubová, Vilová 9, 851 02 Bratislava
- Andrea Galvánková, Katedra etnológie FFUK, Gondova 2, 818 01 Bratislava

REKLAMA AKO ZDROJ POZNATKOV O OBCHODE V BRATISLAVE (20. a 30. roky 20.storočia)

LUBICA FALĽANOVÁ

Mgr. Lubica Falfanová, CSc., Ústav etnológie SAV, Jakubovo nám. 12, 81364 Bratislava, Slovakia

The study deals with advertisements of tradespeople of Bratislava, published in daily press in the 1920s and 1930s. The underlying assumption of the authors is that the advertisement and advertizing in general is not only an economic phenomenon aimed at promoting products and services but it also represents a broad source of information about cultural and social aspects of the facts depicted by advertizing. The topic is in the study tackled through examples of particular tradespeople or stores, according to various trade branches.

Kľúčové slová: reklama, obchod
Key words: advertizing, trade

Reklama je sama osebe ekonomickým fenoménom zameraným na propagáciu výrobkov, činností, služieb, známa je i ako problém výtvarného charakteru, ale z určitých pohľadov môže predstavovať i široký zdroj informácií na odhalenie vývinových, kulturologických a sociálnych stránok určitého reklamou zobrazovaného javu. Potvrdzujú to aj príspevky historikov či muzeológov z posledných rokov so zameraním na rozbor niektorých druhov reklám, používaných v obchodnej činnosti koncom 19. a v 1. polovici 20. storočia.¹ Otázka miesta reklamy v konkrétnom čase a priestore priťahuje dnes o to viac, že v súčasnosti, presnejšie po roku 1989, dochádza na Slovensku po 40 rokoch oproti predchádzajúcemu obdobiu k ohromnému rozmachu reklamnej činnosti. Nedá sa však tvrdiť, že by reklama v období socializmu absolútne ustrnula. V tom čase mala svoje inštitucionálne zázemie (ERPO), venovala sa jej pozornosť na určitej úrovni, rozvíjali sa viaceré druhy reklamy, niektorým sa venovala menšia pozornosť. Stačia však dojmy bežného pozorovateľa, aby bolo jasné, aké kvalitatívne odlišné pozície má reklama v komunikačnom systéme dnes a aké mala ešte pred 10 rokmi.

Reklama má celý rad výrazových prostriedkov, ktorými sa sprostredkováva informácia, jej obsah od odosielateľa k príjemcovi. Z množstva foriem reklám realizovaných na mieste predaja (výkladná skriňa, vývesný štít, tovar), či mimo predaja (plagáty, prospekty, transparenty, svetelná, zvuková reklama, kino či videoreklama, výstavy, veľtrhy, suveníry, holografia, grafika z počítača, aeroreklama) sa príspevok sústreďuje iba na jeden druh reklamy – na inzerát.²

Inzercia, sledovaná v časovom období 20. a 30. rokov 20. storočia je zaujímavým prameňom, obsahujúcim viaceré východiskové údaje k štúdiu rozvoja obchodnej činnosti v Bratislave. V tejto etape reklamy mal inzerát na Slovensku 40 ročnú históriu. Pre porovnanie s európskym vývojom prvý tlačený inzerát vyšiel v Anglicku už v roku 1477, podľa niektorých autorov v roku 1490. Čo sa týka susedných štátov Slovenska, v Poľsku sa za prvý považuje inzerát z roku 1730, v Čechách má primát inzerát z roku 1688. Pre zaujímavosť, v USA sa prvá reklama v novinách objavila roku 1704. Prvé inzeráty na Slovensku sa začali uverejňovať v novinách Pressburger Zeitung v rokoch 1783-1787.³ Ako bratislavský denník sa do roku špecifikoval v prevažnej miere na inzeráty lokálneho významu. Ale aj z pohľadu na obsah celonárodných denníkov, ako Slovák, Slovenský denník a Národný denník z 20. a 30. rokov vyplýva značné zastúpenie bratislavských inzerátov. Napriek vtedajším kritickým hlasom, vyzývajúcim zvýšiť pozornosť na inzerovanie, z čoho by sa dala očakávať aj tomu zodpovedajúca nízka frekvencia inzerátov, nie je tomu tak, a v jednotlivých číslach je pravidelne inzerátom venovaná rozsiahla plocha. Vysoký je aj ich počet, v niektorých číslach sa vyskytovalo i 150 reklám rôzneho druhu.

Čo sa týka samotného obchodu, jednotlivé odbory sú inzerátmi zastúpené rôznou mierou. O aké odbory išlo, hovorí pohľad na materiály týkajúce sa organizačnej činnosti bratislavských obchodníkov. Spôsob delenia odborov v rámci organizačného systému bratislavského obchodníctva sa v jednotlivých materiáloch rôzil. Tak Grémium bratislavských obchodníkov v tomto období rozlišovalo 56 druhov obchodu podľa druhu predávaného tovaru. Z dôvodov porovnania s analyzovaným materiálom vyskytujúcim sa v novinách, ale aj kvôli dokumentácii vnútornej štruktúry obchodníctva, predkladáme zoznam z tohto hľadiska členených obchodníckych skupín. V roku 1927 sa v ňom vyskytovali nasledujúce kategórie, určené podľa živností: miešaný tovar; textil; galantéria; obuv; koža; mlieko a mliečne produkty; koloniálny tovar; hydina; ovocie, zelenina, potraviny; múka; mäso a údeniny; vajíčka; lahôdky (delikatesy); pivo; víno; minerálne vody; sklo a porcelán; železný tovar a kuchynské potreby; nábytok; kancelársky nábytok; papier a školské potreby; kancelárske potreby; knihy; umelecké predmety; chemikálie; parfuméria a kozmetický artikel; farby; drogérie; zlato a strieborný tovar; hračky, športový artikel; rádiá; technický a elektronický tovar; film; fotografický tovar; noviny; fajčiarske potreby; stavebný materiál; stroje; autá; agenti a komisionári; kramári; špeditéri; vetešníci; bankové obchody; obchod s dobytkom; zemské plodiny; záložne; trhovci s potravinami; trhovci mimo potravín; kvety; drevo a uhlie.³ Podrobnejšie členenie poskytujú archívne materiály. Podľa nich sa napr. odbor textilu člení na ďalšie skupiny – krátky tovar; módný tovar; strižný tovar; textil. V tomto materiáli sa objavujú i ďalšie kategórie: administrácia obytných domov; cestovné kancelárie; detektívny podnik; dražobné siene; inzertné kancelárie; požičiavanie kníh; kostýmov; filmov; predpredaj lístkov; realitné kancelárie; reklamné kancelárie; revízna kancelária; zberňa prádla; usporiadanie koncertov a prednášok; palivá.⁴ Podľa ďalších archívnych prameňov sem patrili aj nakladatelia; dovozcovia koloniálneho tovaru potravín a južných plodín, čiže veľkoobchodníci; informačné kancelárie; predaj ladu; jazdné kolá; hudobné nástroje, gramofóny; gumový tovar a pneumatiky.⁵ Ale napr. v archívnych materiáloch Grémia bratislavských obchodníkov sa v štatistikách rozlišuje až 179 skupín, združovaných podľa

Tausky

Bratislava Hurbanovo nám. 8-10

Pre tanec
a spoločnosť.

¶

Cepte georgette 100 cm široký, najnovšia móda, v farbách vhodných k veľkým najmodernejším večerným toaletám od Kčs 75.—

Cepte de chine 100 cm široký v farbách, vhodných k najkrajším bálovým šatom od Kčs 52.—

Zlaté a strieborné krajkové látky, moderné tkanie, v najkrajšom prevedení.

Barvené tanečné šaty pre mladé dámy, čajové toalety, malé a veľké večerné toalety. Najnovšie modely!

Tak ste si to už dávno priali:

veľký výber, moderné vzory, moderat odličie a veľmi mierne ceny. To všetko máme aj vy. Veľmi milostivá, pripravená.

Weiss & Fürst „U motýla“

v Bratislave, Šodlárska ul. 2.

Plátna,

šifony, damašky,
kanafasy, zefiry,
ručníky, prádlo a
punčochy

za najvýhodnejšie ceny kúpite
u československej firmy

FRANT. PAVÚK

BRATISLAVA, Konventská ulice č. 12,
bližšie elektr. dráhy u Suchého Mýta

Veľký propagačný týždeň

U FIRMY WERKO, UHORSKA 1

prináša najväčší výber vo všetkom textilnom tovare, aktuálne novinky dámskej a pánskej konfekcie, prvotriedne jačosti za najnižšie ceny. — 16 výkladných skriň nášho podniku presvedčí Vás o našej výkonnosti. — Prehliadnite si tieto! S46

Freunde schöner
Strick-Kleidung

haben jetzt Gelegenheit, bei uns
entzückende Neuheiten zu sehen.

Damen-Pullover

Karo, die große
Mode, reine Wolle Kčs 26⁵⁰

Damen-Westover

sehr sportiv
Stark, reine Wolle Kčs 34[—]

Damen-Woll-West

weber Schläger, m.
reud. Auschnitt,
in herrl. Mustern Kčs 42[—]

Damen-Pullover

ausgewähltes Stoffe
Exemplare, aller-
neueste Mode Kčs 52[—]

Englischer Damen-

Pullover, für empfindliche
distinguierte Da-
men, mit Angora-
Kragen Kčs 56[—]

Enorme Auswahl in

Kinder-Strickware!
Schlupfer, Winter-
wäsche, Leibwäsche

Kommen Sie zu

Schön Uhorská

1	2
	3
4	
5	

1 Dvojštípcová polstranová reklama firmy Tausky. Slovák 1926.

2 Dvojštípcová reklama firmy Weiss & Fürst „U motýla“. Slovák 1935.

3 Jednoštípcová reklama F. Pavúka. Bratislavské noviny 1924.

4 Dvojštípcová textová reklama fy Werko. Slovenský denník 1935.

5 Reklama fy Schön na zimný tovar. Pressburger Zeitung 1934.

príbuznosti do sekcií. Vnútrotný obsah odborov podľa jednotlivých živností je však oveľa početnejší. Napr. len v zozname obchodníkov s textilným, módnym a konfekčným tovarom sa nachádza 71 živností (druhov tovaru).⁶ Rozbor štruktúry obchodníctva a štatistik nie je však hlavným zámerom príspevku. Určuje však tvorbu obchodníckych skupín, druhov obchodov situovaných v rôznych častiach mesta a šírku tovarovej ponuky ohraničujúcej svet každodenných potrieb jednotlivca. Vo vzťahu k reklame nás zaujíma ako vodítko či pomôcka pri spracovaní materiálu týkajúceho sa novinových inzerátov. Pomôcka na to, aby sa z príslušných skupín vybrali príklady obchodníkov s tradíciou reklamy, vytváranou dlhodobosťou publikovania inzerátov, pravidelnosťou, frekvenciou alebo výtvarnou nápaditosťou. V niektorých prípadoch sa vzala do úvahy i tradícia obchodníkov, fungujúca vo vedomí obyvateľov mesta.

Čo do počtu inzerovaných podnikov, prislúcha v sledovaných denníkoch dominantné postavenie obchodom s textilom. Ich samotné zastúpenie v skupine je vysoké – patrili k početne silným odborom, pričom s 353 členmi vytvárali 11% podiel z celkového počtu členov.⁷ Z 33 inzerujúcich jednotlivcov sa uplatnili vo významnejšej miere viacerí obchodníci. Firma Tausky pracovala systematicky na uverejňovaní svojej reklamy vo všetkých sledovaných novinách. Podľa údajov z historických prác firma existovala od roku 1857. V počiatkoch obchodovania si otvoril Jonáš Tauský obchod so strižným a módnym tovarom na Kapucínskom námestí. Od roku 1867 mal už aj druhý obchod na Hurbanovom námestí č. 15 (dnešné orientačné číslo domu 8), pričom predchádzajúci zrušil.⁸ Obchod prebrali ešte za života J. Tauského jeho synovia, od roku 1891 mali ďalších troch spoločníkov. Po roku 1891 bol obchod vedený pod firmou Tauský a synovia. Jeden zo spolujemajiteľov, Maximilián Stein, významná osobnosť obchodníckeho života Bratislavy, viedol obchod až do svojej smrti v roku 1930. Podľa týchto prameňov bol obchod likvidovaný až roku 1935.⁹ Okrem iného reklamy poskytujú aj niektoré spresňujúce údaje týkajúce sa vývinu obchodu. Podľa reklamy z roku 1922, uverejnenej v Adressbuch der Stadt Bratislava-Pressburg, bola firma založená roku 1846. Na rozdiel od predchádzajúcich údajov, obchod podľa reklám existoval ešte v roku 1937. V reklame sa nachádzajú aj údaje spresňujúce lokalizáciu obchodu. Kým staršie reklamy z 20. rokov uvádzajú obchod na Hurbanovom námestí, podľa neskorších reklám z 30. rokov sa obchod presídlil na Sedlársku 7, podľa nových orientačných čísiel domov existujúcich od roku 1975 ide o číslo domu 6. Textová časť reklamy obsahuje viaceré ďalších zaujímavých údajov týkajúcich sa obchodnej činnosti firmy. Jedným z najhlavnejších spôsobov prezentovania obchodu je uvádzanie druhov predávaného tovaru. Po tejto stránke má reklama význam ako zdroj poznania samotného obchodného sortimentu a sezónnosti ponuky, na druhej strane je dokladom životného štýlu, módy, a dobových požiadaviek konzumenta. Najkompletnejší údaj k tovarovej skladbe obchodu sa nachádza v spomínanej reklame z roku 1922. V tejto reklame, kde sa využíva i často používaný prostriedok reklamy – superlatív, sa obchod uvádza ako najväčšia firma, a to v odbore dámskej konfekcie, dámskych šatových látok, pánskych oblekových látok, dámskeho módného tovaru, pánskej a detskej bielizne, bavlneného tovaru, obrusov, pleteného tovaru, kobercov a záclon a svadobnej výbavy. Sortiment je upresňovaný aj v ďalších reklamách. Podľa reklamy z roku 1937 ponúka firma pre dámskych krajčírov „tuzemské a zahraničné, anglické a francúzske, vlnené, pracie a hodvábne“ látky. Pánskych krajčírov upozorňovali na „tuzemské, zahraničné, anglické pánske látky, serge a potreby vo najväčšom výbere“. Tak ako reklamy vo všeobecnosti v tomto období, aj reklama Tauského sa riadila zásadou adresnosti na konzumenta (podľa veku, pohlavia, profesie), sezónnosti a brala do úvahy určité sviatočné či rodinné príležitosti. Tak v roku 1924 ponúkala firma „dievčenské šatočky na birmovky a letné etamínové šaty, detské letné tričká, ponožky, punčochy, kúpacie úbory“. Ako vyplýva z reklám, zvýšený záujem o nákup tovaru videli obchodníci aj pri iných príležitostiach –

Schönov predaj plášťov

Ohromný výber,
dobrá jakosť,
najnovšie strihy

pekný šport. plášť s D. línou 120	dámsky plášť s boha- tým záložným líncom 220	voľný plášť so vz- chádzky a pravým „Waltcoat“-om 320
pekný dámsky plášť s pravým túlom, líncom 380	športový model plášťa s pravým perzlianom 425	a ku každému plášťu pekný klobúk

Schön

Uhorská 4

Neopomeňte si prezrieť naše výkladné skrine!

Najväčšia európska továrňa

Denná výroba: 50.000 párov

Preto sme pri dobrej jakosti najlacnejší.

Vo vlastných správárňach dobre a licho opravujeme
tiež i topánky, ktoré nie sú od nás.

Bata

Bratislava, Michalská 5

▲ 6 Reklama fy Schön na zimné plášte. Slo-
venský denník 1935.

◀ 7 Textová jednostĺpcová reklama fy Baťa.
Slovák 1926.

napr. na Svätého Ducha („kúpte si čo potrebujete na sviatky svätodušné...“), Vianoce, Turíce, Veľkú noc. Reklama je zároveň zdrojom poznávania obchodných praktík, zabezpečujúcich konkurencieschopnosť a chod firmy. Z ekonomického, ale i sociálneho hľadiska sa do pozornosti dostávajú popritom i cenové relácie tovaru. Výpredaj tovaru a znižovanie cien tovaru patrili k bežnej praxi získania zákazníka a prostriedkom na zabezpečenie jednorazového, zvýšeného odbytu tovaru. V niektorých reklamách sa píše o úplnom výpredaji príslušných druhov obchodného artikla. Zaujímavý je aj údaj o sériových cenách – v reklame fy Tausky sa v roku 1935 objavuje „senzačná nabídka našej dámskej konfekcie, sériové ceny Kč 98.-, 145.-, 245.-, 295.-“. Uverejňuje sa i výška zlacnenia, v niektorých prípadoch išlo až o 50% z pôvodnej ceny. Na jednej z reklám fy Tausky zákazníka oboznamujú aj s otváracími hodinami – obchod bol otvorený v doobedňajších hodinách od 9. hodiny do 12,30, poobede od 15. hodiny do 18,30. Obsah textovej jednostĺpcovej reklamy z roku 1935 svedčí o ďalších aktivitách firmy, zvyšujúcich jej prestížne postavenie v obchode. Podľa nej sa pod vedením firmy J. Tausky & synovia organizovala módna prehliadka. Ako sa hovorí v texte: „V nedeľu dňa 31. marca 1935 o 1,30. hod. dopol. a o 8,30 večer ukážeme vám najnovšie výtvyry jarnej módy. Klobúky Chapeaux Gelber. Lístky u fy Tausky, Sedlárska č.7. Rezervovanie u vrchného v Carlton hale“. V prípade Tauského firmy prevažujú v inzerovaných seriáloch, nachádzajúcich sa v novinách, textové reklamy. Ilustrovaná a tex-

tová reklama (reklama 1) s obrázkom tanečného páru, je výtvarne jedným z najpôvabnejších inzerátov obchodu. Zároveň je dokladom nielen vyššie uvedených ukazovateľov doby, ale aj módy v obliekaní, používaných materiálov a spoločenského života.

Firma Weiss & Fürst patrila takisto k bratislavským firmám s dlhodobou tradíciou. Bola založená v roku 1867 pod názvom Weiss & Luntzer. Obchod Adolfa Weissa a Ignáca Luntzera sa nachádzal na Klariskej 6/4. Keď sa A. Weiss oženil s dcérou Leopolda Fürsta, už ako jediný majiteľ obchodu, stal sa jeho spoločníkom a založili firmu Weiss & Fürst U Motýľa. Firma, i keď menila majiteľov, zostala až do vyvlastnenia pod týmto názvom.¹⁰ Rovnako ako podľa historických údajov, aj podľa reklám z 20. a 30. rokov 20. storočia bol obchod umiestnený na Sedlárskej 2/7. Inzeráty boli uverejňované pravidelne v sériáloch, ale mali prevažne textovú podobu zdôrazňujúcu kvalitu a cenovú prístupnosť tovaru. Ich jediným ilustračným prvkom bolo logo firmy – postava ženy v podobe motýľa (reklama 2). V textoch však nachádzame zaujímavý moment – formy zdvorilého oslovovania zákazníkov, ktoré signalizovalo úslužné chovanie personálu k zákazníkom, ako napr.: „Milostivá, menom nášho vkusu a Vašej peňaženky vás pozývame k nezáväznej prehliadke našich nových vzorov hodvábných a vlnených látok. Nezabudnite prísť“ (Slovák, 1934), alebo „...Prosíme ráčte si prezrieť naše výklady“ (Slovák, 1934). Pre rodených Bratislavčanov sú z radov obchodníkov a obchodov s textilom doteraz známe pojmy Pavúk, Halmoš, Werko. Menovaní predstavitelia bratislavského obchodníctva neinzerovali pravidelne, systematicky tak, ako by sa očakávalo. Navyše v sledovaných novinách sa nachádzajú iba textové inzeráty, viaceré z nich nemajú osobitnú grafickú úpravu písma alebo orámovanie. Z roku 1923 sa vyskytuje reklama, podľa ktorej firma Pavúk sídlila na Konventnej ulici 12/20 (reklama 3). Ale text reklamy z decembra 1934 oznamuje zákazníkovi otvorenie nového obchodného domu Pavúk na inom mieste, na dôležitej tepne obchodného života Bratislavy. Okrem toho je tu aj iný zaujímavý údaj o zahajovacích cenách: „Nezameškajte využiť zahajovacie ceny vo veľkom novom obchodnom dome firmy Pavúk, strižným a módnym tovarom. Bratislava, Uhorská 50“, čiže dnes Obchodná 50. Aj napriek rôznorodej etnickej skladbe obchodníctva, zodpovedajúcej zastúpeniu jednotlivých etnických skupín v meste, využívali sa etnické ukazovatele v reklamách pomerne zriedkavo. Jedným z takýchto prípadov je i označenie obchodu F. Pavúka ako „československá firma“. V rámci etnickej a jazykovej rôznorodosti mesta existovala však v reklamách jazyková prispôsobivosť. Reklamy konkrétnych firiem sa objavujú podľa druhu novín či publikácie v rôznych jazykoch, ktorými sa hovorilo v Bratislave, niektoré sú dvoj- i trojjazyčné v rôznych kombináciách „bratislavských“ jazykov.¹¹ Ani Halmošove reklamy nevynikali mimoriadnou grafickou úpravou. Akú ponuku tovaru poskytoval, hovorí obsah reklamy z roku 1927. Firma Ignatz Halmos, sídliačka na Hurbanovom námestí 16/9, sa propagovala ako najlacnejší nákupný prameň v „sergu, lüstru“ (čiže listru – pozn. autora, obidva sú druhy látok), rukávových podšívok, rezného plátna, cverien a šijacích hodvábov. Od Werka bola zdokumentovaná iba jedna reklama, upozorňujúca na to, že v tomto čase sa takisto venovala pozornosť úprave výkladov ako jednému zo spôsobov vhodnej reklamy firmy (reklama 4).

Jednou zo základných črt maloobchodu 20. a 30. rokov vo vtedajšom Československu bolo zakladanie obchodných domov. Novou formou boli jednotkové obchodné domy, priamy predaj výrobkov výrobných podnikov, reťazcové obchody.¹² Boli to závažné momenty, podmieňujúce nákupné možnosti miestneho obyvateľstva, príp. ich zamestnanosť, v mnohých prípadoch lokálny urbanizmus výstavbou nových, moderných stavebných objektov. V Bratislave patrila do tejto kategórie medzi inými i moravská firma Schön, s hlavným sídlom v Ostrave. O urbanistický rozvoj mesta sa v roku 1934 zaslúžila postavením modernej budovy s názvom Módny dom Schön na Uhorskej, čiže Obchodnej 4/4, v období

TEPLÚ OBUV PRE CELÚ RODINU

Mamičky:

9.-

Teplé a pohodlné dámske papuže.

29.-

Lakový črieviček do tanca. Vlnená ozdoba.

29.-

Pevný boxový, alebo lakový črieviček.

39.-

Elegantná laková loďička s ozdobným inšorenávním.

39.-

Šnoravacia dámska kožená bota s koženým podpárkom a gumou.

35.-

Melónky obľúbené pre praktické zapínanie.

„ELIS“ teplá punčocha z najteplejšieho makro bavlny. KŽ 7.-

JEMNÁ PUNČOCHA - „Nora“ Pracie hodvábne rôznych odstienov. KŽ 7.-

Oteckovi:

15.-

Pánske domáce papuže z károvannej plsti.

29.-

Veľmi trvanlivá pánska palčopánka s gumovou podrážkou a podpárkom.

29.-

Pracovná obuv z masnej kroviny. Gumová podrážka k neroztrhaniu.

29.-

Obuv, ktorá sa osvedčuje po rodu rakov. Teplé melónky.

49.-

Trvanlivá pánska bota z hovädzieho bazu. Pohodlný strih derby.

39.-

Medšina obuv pre poľnú prácu. Pitalja sa tých, čo ju majú.

„HERKULES“: silná bavlnená punčocha. KŽ 3.-

Babičky:

12.-

Teplé mlička z károvannej plsti.

Dedečkovi:

29.-

Vysoké papuže na prosku. Veľmi teplé.

35.-

Boxová dámska palčopánka s gumovým podpárkom.

39.-

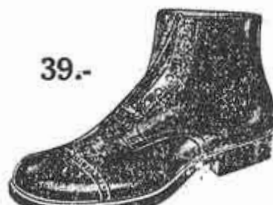
Obuv, ktorá sa osvedčuje po rodu rakov.

49.-

Dámska šnoravacia melónka s koženou obsádzkou.

39.-

Pevná šnoravacia bota do zamestnania i na nedeľu.

„MAKO“: bavlnená punčocha pre denné nosenie. KŽ 5.-

„WELLINGTONKY“: teplé vlnené ponožky. KŽ 6.-

Deťom:

27-30

7.-

Do telocviky naše cvičky s pružnou podrážkou. Cis. 27-30 KŽ 7.-, 31-34 KŽ 9.-, 35-38 KŽ 12.-, pánska KŽ 15.-

22-26

9.-

Deťom do školy na precizovanie teplé mlička. Cis. 22-26 KŽ 9.-, 27-30 KŽ 12.-, 31-34 KŽ 15.-

Cis. 24-26

12.-

Cis. 27-30

KŽ 15.-

Cis. 31-34

KŽ 19.-

Cis. 35-38

KŽ 25.-

„Generálky“ najobľúbenejšia detská obuv.

27-30

15.-

Detské melónky s gumovou podrážkou. Cis. 24-26 KŽ 12.-, 31-34 KŽ 19.-

27-30

29.-

Dulboxové boty pre chlapcov „dráčov“. Cis. 27-30 KŽ 29.-, 31-34 KŽ 35.-, 35-38 1/2 KŽ 39.-

31-34

29.-

Pevná detská boxová bota s fľokovanou podrážkou. Cis. 27-30 KŽ 25.-, 31-34 KŽ 39.-

DETSKÉ PUNČOCHY - „India“ bavlnená pre denné nosenie. KŽ 2.-, 3.-

„WELLINGTONKY“: detské teplé vlnené ponožky. KŽ 3.-, 4.-

Bata

DO JARNEJ PRÁCE
obuv dosiaľ za nezvýšené ceny.

29

Pamäť topánky z masnej kože s neobyčajne trvanlivou gumovou podrážkou. — S koženou podrážkou . . . . . Kč 39.-

39

Trvanlivá pracovná obuv z pevného boxu. Silná gumová podrážka. S kož. podrážkou 49.-

Bata

Luxus Bata

KOMBINÁCIA JAŠTERA

79

79

CHAMELEON

129

KROKO

149

79

99

Kupujte pre Vašu domácnosť nevyhnutel'ne potrebné ľadničky od **Pallehnera**, Hurbanovo nám. 3. 1935

9	10
12	11

9 Reklama na pracovnú obuv fy Bata. Slovák 1934.
10 Reklama fy Bata na luxusnú dámsku obuv. Slovák 1934.
11 Reklama fy na populárnu obuv nazvanú trampky. Slovák 1935.
12 Reklama fy Pallehner. Slovák 1934.

Nové trampky sú tu!

U SMUTNÉHO BILLA

Dlho netrpezlivo očakávané a s radosťou vítané každým, kto nechce mať viacej nohy „jako v ohni“. — Také ako pierko, mäkké ako vzácny koberec, majú novú, dosiaľ nikde a nikdy nepocítenu výhodu: Vánok vzduchu, ktorý pri každom našlápnutí týmito preveje, nohy príjemne ochladzuje a zabraňuje poteniu. Pamätajte si: AIR-REX - „vzduchom chladené“

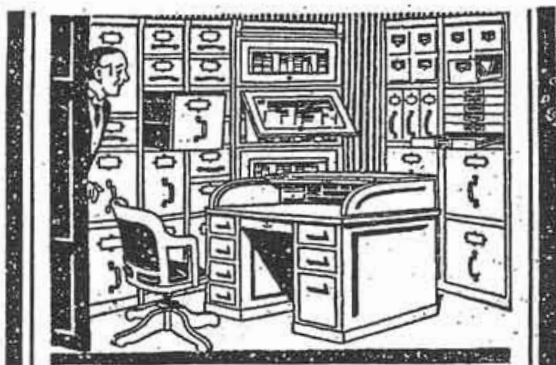
7

98J „AIR-REX“

Čís. 27-30 Kč 9.—, Čís. 31-34 Kč 12.—, Čís. 35-38 Kč 15.—, Čís. 39-46 Kč 19.—

Bata

Herr Chef! Wie sehen Sie, Ihr Unternehmen, Ihre Konkurrenzfähigkeit aus? Wie sieht Sie Ihr Personal, Ihr Abnehmer oder Lieferant an, wenn Sie in unserem modernen Büro arbeiten, oder noch bei Ihrer alten Einrichtung sitzen, die schon längst für Trübsal reif ist?

„JERRY“ Bureauanlagen Co. BRATISLAVA, Sattlergasse Nr. 7.
TELEFON 1122. TELEFON 1122.

Príjemným prekvapením

RADIOTECHNIKA

Vašej rodine bude krásny darček trvalej hodnoty, prijímač

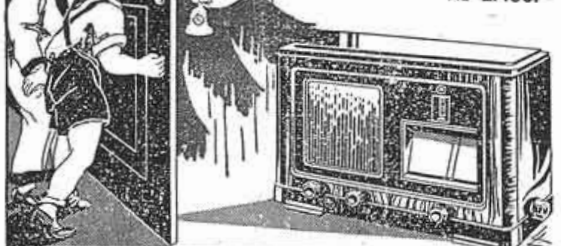
GRAND KONCERT

držiteľ zlatej stuhy étera

5+1 lampový superhet s obdivovanou reprodukciou PLNÝ TÓN, s možnosťou regulácie selekcie a akustického pásma, s najpohodlivejšou obsluhou.

Kúpte tento prijímač v decembri, budete počúvať celý rok zdarma!

Kč 2.460.-

SYSTEM **TELEFUNKEN**

In die Berge!

Pro Kinder **69.-**

Pro Damen 99.-
Pro Herren 129.-

Bata

Pánske i dámske JAZDNÉ KOLÁ

od Kč **450.-** vyššie

Značky: „Premier“, „Goericke“, „Eská“ atď.

Všetko tiež na splátky. Ziadajte ilustračný ceník u firmy:

EMIL FREISTADT
Bratislava, Sedlárska ul. 3.

Do vody

Celá súprava
Kč 29.-

v gumových kúpačkách I
Detské čís. 27-34 Kč 5.-
Dámske kúpačky . . . Kč 9.-
Dámske gum. čapice 5.-
Pánske kúpačky . . . Kč 12.-
Pre vodné hry naše gumové hračky. —
Lopaty a rôzne zvieratká Kč 5.- 7.-
Záchranný pás . . . Kč 19.-

Gumová čapica, opasok, kúpačky a taška . . . . . Kč 29.-
Praktická taška pojme všetky kúpacie potreby. U vody môžete ju nafúknuť a použiť ako podušku. —

Bata

BALONY
Kč 7.- 9.- 15.-

NA FRANTIŠKÁNSKOM NÁMESTÍ číslo 1

v Bratislave najde každý znalec a ly. Thonet-Mundus skutočne nevyčerpatelný výber vlnadých darčkov, ktoré predstavujú svoj vln a zodpovedajú každému jednotlivci.

Pre mladé panie: pekný servírovací vozíček . . . . .
pre priateľov: praktický domáci bar
pre rodičov: pohodlné žaluziové kreslo

ale aj iný drobný a žaluziový nábytok všetkého druhu.
Je pojem dobrej kvality, modernej a tvaru a výnatočného vkusu.

Thonet nábytok

SYSTEM TELEFUNKEN **Ständige Radio-Ausstellung**

Radio-Quasztler
Lorenzertorgasse 17
Zentralpassage
Telephon 25-05

Philips-Apparate
in der ständigen
Radio-Ausstellung

Lorenzertorg. 17
Zentralpassage
Telephon Nr. 25-05

13	16
18	14
15	19 20
- 13 Reklama fy Jerry. Slovenský denník 1927.
14 Reklama fy Thonet. Slovenský denník 1935.
15 Reklama firmy Baťa na zimnú športovú obuv. Pressburger Zeitung 1934.
16 Baťova reklama na športové potreby. Slovák 1934.
17 Jednotlípová reklama na bicykle. Slovák 1934.
18 Dvojstlípová reklama na rádiá. Slovenská denník 1935.
19, 20 Jednotlípové reklamy firmy Quastler na predaj rádií. Pressburger Zeitung 1934.

socializmu slúžila takisto ako obchodný dom pod názvom Pionier. Textové a ilustrované inzeráty uverejňovala firma v denníkoch na Slovensku už v tomto roku. V rámci porovnávacieho materiálu patrí medzi firmy s dôrazom na frekvenciu, konkrétne údaje a výtvarné stvárnenie obsahu inzerátu. Medzi iným v nich nachádzame aj informácie približujúce vnútorné funkčné členenie obchodného domu. Ako vyplýva z reklám firmy, v obchodných priestoroch na prizemí a na 1. a 2. poschodí päťposchodovej budovy sa predával široký sortiment tovaru. Kresby v reklamách Schönu, zobrazujúce ponúkaný tovar s dôrazom na detaily, vyzdvihujú v konečnom stvárnení eleganciu a štylovosť odevných prvkov. Jednu z množstva reklám reprezentuje dvojstĺpcová reklama č. 5 z Pressburger Zeitung z roku 1934. Podľa nej sa v časti svojej zimnej kolekcie zamerali majitelia firmy pri predaji dámskeho šatstva na úpletové – najmä na vlnené pulóvre, na detské úpletové oblečenie, zimnú bielizeň. Vo svojich reklamách uverejňujú súpis ponúkaného tovaru, ceny, základné údaje o veľkostiach, kvalite, módnosti. Tak sa dozvedáme z reklamy na detské oblečenie, že „anglický“ detský pulóver stál 9 korún, detská lyžiarska „garnitúra“ – nohavice a pulóver 19.- alebo detská bunda 18.-. Ukážkou luxusného módného tovaru určeného pre solventnejšieho a náročnejšieho spotrebiteľa je reklama s ponukou dámskych plášťov, so základným popisom odevu a s cenou pri každom výrobku (reklama 6), poukazuje sa na materiály (napr. flauš, tulení golier, pravý perzián). Reklama je aj príkladom dobovej terminológie tovaru. Nielen z reklamy fy Schön, ale aj z reklám iných firiem vyplýva, že sa dbalo na dodržiavanie odborných názvov, súvisiach s presným popisom tovaru. Napr. súčasťou reklamy fy Schön je terminológia, prenikajúca do bežného, každodenného jazyka: vyskytujú sa tu označenia ako delén (druh potlačenej jemnej tkaniny z česanej vlny alebo tkaniny), Köperov hodváb, imprimé (druh hodvábnej tkaniny), flamizol (druh lesklej hodvábnej tkaniny s plátovou väzbou a krepovým útkom), rayé (vzor s výraznými pozdĺžnymi pásikmi, tvorený použitím priadze kontrastných farieb alebo i väzbou), krepp (druh tkaniny jemne zvrásnenej, prehýbanej, tkanej vo zvláštnej, krepovej väzbe alebo s použitím intenzívne krútených nití). Ako vyplýva z reklamy, prenikol do jazyka aj termín „desín“, čiže dizajn.¹³ V tejto reklame je takisto označenie materského podniku – Moravskej Ostravy.

V rámci inzertného propagovania predaja obuvi sa uplatňovalo v 20. a 30. rokoch z celkového počtu 36 obchodníkov nie viac ako 5 firiem. Avšak jeden z reprezentantov, firma Baťa, mala také výrazné zastúpenie v inzercii, a to nielen v rámci tohto druhu obchodu, ale v reklamnom dianí celkovo, že je vhodné poukázať podrobnejšie na charakteristické črty jej inzercie. Našlo sa aj niekoľko inzerátov vzťahujúcich sa na obchodný dom Baťa v Bratislave, ale vzhľadom na to, že Baťa, ktorý vsadil na priamy predaj svojich výrobkov a vlastnil rozsiahlu obchodnú sieť, v reklame sa zameril na propagáciu tovaru bez lokalizácie predajní. Obchodný dom Baťa na Hurbanovom námestí 6 bol postavený v Bratislave v rokoch 1929-1930. Podľa reklamy z roku 1922 a 1926 (reklama 7) sa Baťova obuv predávala ešte skôr, a to komisionálne v obchode na Michalskej 5/5. Podobne ako novinová inzercia vo všeobecnosti, aj Baťova reklama, umiestňovaná v tlači, prešla v 20. a 30. rokoch svojím vývojom. Inzeráty takéhoto druhu, ktoré ponúkajú časť sezónnej kolekcie v čo najväčšom počte druhov obuvi, sú pre sledované obdobie charakteristické (reklama 8). Inzeráty sa uverejňovali pravidelne, jednotné reklamy sa nachádzali v každom 3., 4. čísle všetkých druhov novín. Postupne sa kladie dôraz na precíznosť kresby a v 30. rokoch sa objavuje v reklame i fotografia. Z hľadiska skúmania tovarových požiadaviek jednotlivých sociálnych skupín obyvateľstva, a to nielen mestských, ale i vidieckych, ich nárokov a možností, je dôležitý údaj, podľa ktorého „ľudové“ vzory, uspokojujúce najchudobnejšie vrstvy obyvateľstva, museli mať zastúpenie v každej kolekci. Je známe, že Baťa sa z veľkej časti orientoval najmä na obuv strednej kvality, pretože predstavovala v predaji osvedčené vzory a zabezpečovala sa tým sériovosť výroby. Baťa sa dostal do povedomia spotrebiteľov aj tvorbou

FOTOGRAFUJTE SVOJE VIANOCE

Kč 2180.— za jeden obrázok pri umelom svetle

Vianočná a zimná súťaž **KODAK**

Podmienky vo všetkých odbor. závodoch.

Eine Festtafel mit

Moser Gläser

das berühmte Kristallglas
der vornehmste Weihnachtstisch

we haben in der Fabrikniederlage
Bratislava, Fischertorgasse

BOHEMIA
PORZELLAN-FABRIK A.G.
NEU ROHLAU-KARLSBAD
Qualitätsporzellan

UNDERWOOD PORTABLE
cestovný písací stroj

M. FREISTADT,
zástupca písacích strojov Underwood,
Bratislava, Ventúrska 13.

Žiadajte prospekt G.

AUTOMOBILY

všetkých druhov, najvyššieho technického zdokonaľenia a
konštruované so zreteľom na trvanlivosť a údržbu.

LAURIN & KLEMENT ÚČ. SPOL.
filialka Bratislava, Justihorad 3

OSOBNÉ a NAKLADNÉ

Ford **automobily**
traktory
súčiastky

dodáva autoriz. zástupca pre C. S. R.
Medzinárodná obchod. spol.
Bratislava, Štefaniková 1. Tel 262-

MOTORY, TRAKTORY,
MLÁTAČKY, SIACIE STROJE DODÁVA

AGRARIA ÚČ. SPOL.

BRATISLAVA, RUŽOVÁ ULICA Č. 11.

21	22
23	26
24	
25	

21 Propagačná akcia značky Kodak. Slovenský denník 1935.

22 Reklama obchodu so sklom značky Moser. Pressburger Zeitung 1934.

23 Reklama na písací stroj značky Underwood. Slovenský denník 1924.

24, 25 Jednotlípové reklamy na predaj áut. Pressburger Zeitung 1934.

26 Reklama na predaj strojov. Slovenský denník 1924.

cien, keď v rokoch 1922 – 1932 jeho ceny končili číslom 9.¹⁴ Jeho zámer zabezpečiť si odbyt zásobovaním najširších vrstiev obyvateľstva potvrdzuje i oznámenie v tlači v roku 1935. Dotýka sa zároveň aj vtedajšieho procesu – pomalého ústupu ekonomickej krízy 30. rokov. Sociálna adresnosť a ekonomicke podmienky sa v ňom ozývajú nasledovným spôsobom. „Hospodárska tieseň v celom svete je na sostupe. Výroba sa zvyšuje. V dôsledku zvýšenej spotreby a pod vplyvom politických pomerov v Európe stúpajú ceny surovín, zvlášť koží, ktoré zdražily až o 50 %. Jesliže tento vzostup potrvá, dostaví sa tiež vzostup cien hotových výrobkov. Zásoby, ktoré máme po ruke, umožňujú nám však, abysme zatiaľ udržovali dosavadne ceny, zvlášť ľudovej obuvi.“ Pri tvorbe kolekcií sa však rešpektovali požiadavky všetkých sociálnych skupín. Objavujú sa v nich tak jednoduché robotnícke pracovné

topánky z boxcaľfu, gumy – galoše, ako aj luxusné dámske topánky z hadej kože (reklama 9, 10). Ako vyplýva z reklám, pri výrobe obuvi sa prihliadalo na rôzne príležitosti nosenia obuvi – od bežného, každodenného nosenia, až po spoločenské príležitosti, prácu a šport, oddych. V súvislosti s prenikaním obuvi na trh, s jej typovou rôznorodosťou, účelovosťou a úpravou treba pripomenúť aj okolnosti povojnového vývinu v móde ako moment podporujúci vývin obuvníctva. V tomto čase sa dámska obuv stáva významným dámskym doplnkom vďaka skráteniu sukni, čím sa zvyšuje požiadavka na kvalitu a vzhľad dámskych topánok. Objavujú sa rôzne typy topánok – lodičky, meltonky, plátenky, sandále. Oproti predchádzajúcemu obdobiu sa obohatila paleta materiálov – napr. v dámskej kolekcii sa ponúkala obuv z rôznych materiálov – nubukové, z textilu, napr. plátna, z meltonu, kože, gumy, lakové, z atlasu, materiálu crépe de chine, „ševrové“ (z materiálu chevre), hadie atď. a v kombinácii materiálov. Niektoré druhy obuvi, ako napr. trampky, sa stali všeobecne známym typom obuvi, široko sa uplatňujúcim a dlho pretrvávajúcim vzhľadom na rôzne skupiny obyvateľstva (reklama 11). Podľa druhu obuvi sa pohybovali i povestné Baťove cenové relácie: ceny dámskej letnej a jarnej obuvi sa pohybovali od 25-39 korún, ale pláteniek od 5-19, spoločenské stáli i 49, luxusné hadie od 70 do 149, pánske sa pohybovali v priemere od 20 do 39 korún, zimné dámske do 49, pánske do 69 korún. Sprievodným znakom obchodovania bola aj sezónna zľava cien, výpredaj tovaru. Napr. v auguste Baťa avizoval 14 dňovú 20% zľavu na letnú obuv, trvajúcu od 4. do 18. 8. Už začiatkom januára sa predávala zlacnená zimná obuv s 10% zľavou, koncom februára bol posledný týždeň zľavy. V každom prípade Baťova reklama zásluhou svojej systematickosti a intenzite predstavuje dôležitý doklad výrobného sortimentu, materiálu, názvov obuvi, módy, módnych požiadaviek s prihliadnutím na sociálne okolnosti a príležitosti, ale aj metód obchodovania firmy.

Z celkového počtu 37 obchodníkov so železným tovarom a kuchynským riadom v sledovanom materiáli uverejňovali inzeráty 4 predstavitelia skupiny. Vo vedomí Bratislavčanov, a to nielen u pôvodného obyvateľstva z radov najstaršej generácie, sa spája táto skupina najmä z menom firmy Pallehner (Hurbanovo 5/2). Firma, založená roku 1825, je reprezentovaná v sledovaných denníkoch iba niekoľkými textovými reklamami s propagovaním niektorých druhov výrobkov (reklama 12).¹⁵ Kompletnejší súpis tovaru sa nachádza v reklame z roku 1934. Podľa nej, „J. St. Pallehner dodáva: železo, kovy, stroje, nástroje, kovanie, kovový nábytok, kachle, sporáky, ľadovničky, detské kočíky, elektromateriál, sklo, porcelán, keramiky, kuchynský riad, hasiace prístroje a motorové striekačky zn. „Fláder“ vo veľkom a malom zo skladu“. V rámci bratislavských pomerov vynikala v tomto druhu obchodu i firma S. Neurath & Sohn, založená roku 1871 Seligmanom Neurathom.¹⁶ Jej novinové reklamy nachádzame takisto iba v textových úpravách. Napr. z reklamy z roku 1922 sa dozvedáme, že firma sídliaca na námestí SNP 17, čiže v dnes už neexistujúcej budove medzi domami s číslami 15 a 16, sa prezentuje ako najväčší obchodný dom s tovarom: domáce a kuchynské potreby, kachle, sporáky, železný tovar, náradie pre zámočníkov, krajčírov, stolárov, kolárov, obuvníkov.

Naopak, zásluhou viacerých firiem boli bratislavské obchody s nábytkom, odborom s 19 obchodníkmi v roku 1927, prostredníctvom reklamy reprezentované vo významnej miere. Sedemnást inzerujúcich firiem malo dôležité miesto aj z hľadiska celkovej reklamnej činnosti. Možno tak hovoriť na základe frekvencie reklám, ich výtvarného a textového stvárnenia a plošného podielu v tlači. Predaj továrenského nábytku v špeciálnych predajniach nábytku sa rozmohol na Slovensku najmä po 1. svetovej vojne.¹⁷ V inzerovaní predaja kancelárskeho nábytku vynikla firma Jerry, sídliaca na Sedlárskej 6 (reklama 13). Nielen táto reklama, ale aj ostatné inzeráty obchodu „Jerry“, predkladajú v jej ilustračnej časti kom-

pletnú ponuku typov ponúkaného kancelárskeho nábytku. Podobným dokladom sú aj inzeráty firmy Thonet-Mundus, nachádzajúcej sa na Františkánskom námestí 1/3 (reklama 14).

Čo do počtu obchodníkov sa v Bratislave vo významnejšej miere uplatnili obchodníci s papierom a školskými potrebami. Z celkového počtu 75 predstaviteľov tohto druhu obchodu sa prostredníctvom reklamy v novinách prezentovalo 6 bratislavských firiem. Firma Gustava Holderera sa orientovala na uverejňovanie reklám v Pressburger Zeitung. Podľa historických prác bol „obchod papierom, písacími a kresliacimi potrebami“ na Laurinskej otvorený na základe živnostenského oprávnenia roku 1864. Reklama spresňuje lokalizáciu obchodu – z nej zisťujeme, že sídlila na Laurinskej 20/16. Čiastočne je ponúkaný sortiment obsiahnutý aj v reklame. V inzeráte majiteľ upozorňuje na možnosť zakúpenia písacích súprav, kancelárskych dosiek, písacieho papiera, zápisníkov, omalovániiek, ilustrovaných kníh.

Aj predajne so športovými potrebami patrili k tým, ktoré sa vo väčšej miere začali rozširovať po roku 1918. V štatistikách (spolu s predajom hračiek) vytvárali skupinu 13 obchodníkov so špecializáciou na tento druh tovaru. Ale ako vidno z pohľadu na dennú tlač, patrili k tým obchodníkom, ktorí vsadili pri propagovaní predaja aj na inzerovanie. Zvlášť sa v tomto smere presadzovala firma Marathon, označujúca sa ako najväčší športový dom Slovákov, s adresou na Ventúrskej 20/18. Z tovarovej ponuky je zjavné, že sa v každodennom živote presadzovali športové potreby na využívaní voľného času. Napr. v zime sa propagovali lyže, lyžiarske oblečenie, sánky, korčuliarske topánky, ale aj iné služby – napr. montovanie lyží. Ak sme spomenuli tento artikel, môžeme sa pristať aj pri reklamách iných firiem. Dokumentom lyžiarskych topánok je aj Baťova reklama z roku 1934 (reklama 15). V lete sa v inzerátoch tejto firmy objavujú predmety využívané na oddych pri vode (reklama 16). Zo sortimentu využívaného nielen na aktivity voľného času, ale aj ako predmet na prepravu osôb vôbec, sa vo veľkej miere propagovali bicykle, čiže „jazdné kolá“. Reklamy zamerané na tento druh tovaru patria vzhľadom na ilustračnú časť k výtvarne pútavým inzerátom. Sú dokladom i ďalšieho spôsobu získania zákazníka – je ním predaj na splátky. Napr. v obchodnom dome Scala na Obchodnej 10/10 ponúkali predaj na 10 mesačné splátky po 49 .- Kč, a splatením prvej pôžičky 100 korunami, pričom, ako uvádzajú, „táto naša oferta je prvotriedna, vzťahuje sa na štrapačné bicykle silnej konštrukcie s úplným vystrojením a jednoročnou písomnou zárukou“. Nielen tieto prvky – splátky, záruka, ale aj fakt, že „na žiadosť pošleme zdarma a bez porta obrázkový cenník“, hovoria o snahe nájsť spôsoby, ako zatriktívniť zákazníkovu nákup. Aj Emil Freistadt, Sedlárska 3/10, ponúka „pánske i dámske jazdné kolá už od 450.-Kč vyššie na splátky“, pričom takisto si ich možno zakúpiť na základe ilustrovaného cenníka (reklama 17).

Rádiá, podobne ako športové potreby, fotoaparáty, kozmetika, nábytok, sa takisto v 20. a 30. rokoch 20. storočia začínajú vyrábať a predávať vo väčších množstvách oproti predchádzajúcemu obdobiu. Ako vyplýva z reklám v tlači, na trhu na Slovensku sa uplatňujú viaceré zahraničné značky rádií: Telefunken, Philips, Empo, Blaupunkt, Microphona. Reklamy spomínaného tovaru a značiek patria čo do plochy a výtvarného stvárnenia k dominantným reklamám v tlači. Firiem, ktoré uverejňovali i celostranové reklamy, nebolo v tom čase veľa (napr. Baťa), podniky spojené s výrobou týchto značiek sa zaradovali medzi ne (reklama 18). Z údajov, ktoré tvorili pravidelne súčasť inzerátov je jasné, že rádiá patrili medzi luxusný tovar, a preto v tomto čase len pomaly prenikali do mestských a vidieckych domácností. Spomedzi bratislavských firiem, podľa údajov zo sčítania obchodníkov z roku 1927, ich bolo 15, inzerovala systematicky napr. firma Quastler s predajňou v Centrálna pasáži na Laurinskej 17/17. „Rádiodom“, ktorý predával značky rádií Telefunken i Philips (reklamy 19, 20), je v inzeráte z roku 1935 označený ako najväčšia predajňa rádií. V rekla-

me už spomínaného obchodu, alebo obchodného domu Freistadt, ktorý sa v roku 1934 nachádzal na Sedlárskej 3/10, sa upozorňovalo na konkrétne značky – sloganom: „prv než si kúpite rádio, počúvnite si vo vlastnom záujme EMPO“, pričom sa uvádzali aj jednotlivé typy s cenami. Podľa reklamy z roku 1935 je firma Freistadt, sídliaca na Sedlárskej 3/10, označovaná ako obchodný dom so zameraním na predaj rôznych druhov tovaru. Viac sa o skladbe tovaru dozvedáme z reklamy z roku 1934, kde sa nachádza aj údaj o prestavbe obchodného domu. Pri tejto príležitosti obchod odpredával tovar za hlboko znížené ceny a na splátky: „detské hračky, gramofony, radio prístroje, športové prístroje, detské vozíky, jazdné kolá“. Údaje o sortimente a výške ich zlacnenia poskytuje aj textová reklama z roku 1923 uverejnená v Bratislavských novinách. Podľa nej ponúkal „obchodní dům Emil Freistadt...dětské vozíčky, reformní sedadla, rozkládací židle, zahradní nábytek také na splátky o 40% levnější“. Ako obchodný dom sa predstavovala i vyššie uvedená firma Scala sídliaca na Uhorskej 10/10. Svoje otvorenie k 6. aprílu (piatok) 1934 oznámila v osobitnej textovej reklame. Vo svojej ponuke mala okrem už spomenutých bicyklov „rádioaparáty“ („od 450.-Kčs vyše“), „obrovský výber bicyklov“, ale aj fotoaparáty („od Kčs 250.-vyše“), gramofóny („od 150.- vyše“) až po „gramofonové dosky“ („od Kčs 10.- vyše“). Aké značky boli rozširované a aké aktivity boli spojené s rodinným fotografovaním je dokumentované oznamom z roku 1935 (reklama 21). Na získanie sympatií určitého okruhu zákazníkov firma Scala organizovala i osobitnú akciu: v tejto reklame oznamuje, že „z celkovej tržby zo dňa 6., 7. a 9. apríla dáme 10% v prospech nezamestnaných“. V inej reklame (Pressburger Zeitung, 1934) sa predstavuje Scala ako „Musikhaus“, ktorý predáva v najväčšom výbere gramofóny a platne značky His Master's.

Reklamou sú zdokumentované i ďalšie druhy obchodov, prípadne konkrétne firmy. V spojitosti s rastom výroby niektorých druhov výrobkov po 1. svetovej vojne je potrebné spomenúť i drogistické potreby, kozmetiku, farby. Napr. obchod firmy Umlauf na Laurinskej 15/15 ponúkal v textovej reklame „pre dámy pudrenky, Eau de Cologne, voňavky, kozmetické súpravy, manikurové skrinky, nožnice“, „pre pánov holiace súpravy, britvy, vreckové nože, zapalovače, cestovné jedálenské príbory, vreckové manikúrové súpravy“, okrem toho „jedálne príbory aj v skrinkách, nože na ovocie, brusle, stojany na ovocie“. Čo sa týka obchodov so sklom, môžeme uviesť firmu Moser (reklama 22). Reklamy uverejňovali aj kožušníci, zlatníci, majitelia obchodov s kobercami, s písacími strojmi (reklama 23), osvetľovacími telesami-lustrami, obchodníci s autami rôznych značiek (reklamy 24, 25), so strojmi (reklama 26), majitelia novozaložených obchodných domov (napr. ASO, Brouk a Babka) a celý rad ďalších druhov firiem. V rámci bratislavského obchodu išlo o zoskupenia s počtom približne do 20 členov. Napr. autá predávalo 7 firiem, stroje 18. Menej (do 10 predstaviteľov) ako by sa dalo očakávať uverejňovali reklamy firmy s predajom potravín, cukroví, lahôdok, mäsa, údenín.

Rozsiahly materiál nachádzajúci sa v dennej tlači je dokumentovaný na príkladoch, poukazujúcich na možný spôsob spracovania sledovaných prameňov. Pohľad na obsahovú stránku reklám prispieva k charakteristike obchodníckej skupiny ako významnej súčasti obyvateľstva mesta v sledovanom období. Poskytuje viacero faktografických východísk k údajom o jednotlivých firmách: podľa nich identifikujeme pôvod firmy, majiteľov (niekedy ich etnickú či politickú identitu), upresňujú dátum vzniku firmy, príp. zánik, lokalizáciu predajne či obchodného domu. Dokumentuje textovo a ilustračne sortiment obchodu a ozrejmuje postupy súvisiace s predajom a kontaktom so zákazníkom. Na druhej strane je reklama, vzhľadom na oblasť ponúkaných služieb a znakov spojených s nimi, jednou z výpovedí o životnej úrovni obyvateľstva a prvkoch súvisiacich s rôznymi oblasťami sociálneho, ekonomického a kultúrneho života.

- 1 Vývojom reklamy v období druhej polovice 19. storočia sa zaoberala FRANCOVÁ, Z.: Bratislavská obchodnícka reklama v 2.polovici 19. storočia (reklamné inzeráty v Pressburger Wegweiser). Múzeum obchodu. Bulletin, II. ročník, Bratislava 1992, s. 25-32. V tomto ročníku vyšli aj ďalšie príspevky o reklame. REXO VÁ, K.: Reklamné tlače pre deti v zbierkach Múzea obchodu. Tamže, s. 65-70. Iným druhom reklamy sa zaoberal JUCK, M.: Hlavičky merkatilných tlačí bratislavských firiem v zbierkach Múzea obchodu. Tamže, s.40-64.
- 2 Členenie podľa PRACHÁR, J.: Reklama. Ekonomická Univerzita, Bratislava 1993.
- 3 Zahl der Kaufleute in Bratislava am 31. Dezember 1927. Der Slovakische Kaufmann, č.2, 15. mája 1928, s.16.
- 4 Archív mesta Bratislavy, Grémium 31-135.
- 5 Arhív mesta Bratislavy, Grémium 3-3050, 25, Štatistika živnostenských spoločností z roku 1936.
- 6 Archív mesta Bratislavy, Grémium bratislavských obchodníkov, Spisy Gr. 3-3050/1936.
- 7 Zahl der Kaufleute, s.16. Celkový počet obchodníkov podľa tejto štatistiky bol 3254. Všetky ďalej uvedené údaje o počte obchodníkov v jednotlivých odboroch pochádzajú z tohto materiálu.
- 8 Pri identifikácii starých čísiel domov a nových sa opierame o dokument: Zoznam starých a nových čísiel domov. Bratislava-I.obvod. November-december 1976. Metodické oddelenie pre sprievodcovskú činnosť BIPS. V predkladanom príspevku je na prvom mieste staré číslo (podľa reklám), na druhom nové orientačné číslo.
- 9 FORBAT, E.: Dejiny bratislavského obchodu v 18. a 19. storočí (1699-1873). Bratislava, s. 485.
- 10 FORBAT, E.: Dejiny bratislavského obchodu v 18. a 19. storočí, s. 499-450.
- 11 FALŤANOVÁ, L.: Ogloszenia jako obraz zróżnicowania etnicznego w bratyslavskom handlu. In: Miasto i kultura, 1. Warszawa-Bratyslava, Etniczne i społeczne zróżnicowanie miasta (do 1939 r.). Warszawa 1997, s. 77-94.
- 12 RENDOŠ, L.: Kapitoly z vývoja obchodu, s. 114.
- 13 Pri vysvetlení odborných termínov bol použitý Slovník cudzích slov, A/Z od autoriek M.Ivanová-Šalingová, Z.Maníková, Bratislava 1983.
- 14 ERDELY, E.: Švec, který dobyl svět. Bratislava 1922, s.62.
- 15 FORBAT, E.: Dejiny bratislavského obchodu, s. 449.
- 16 FORBAT, E.: Dejiny bratislavského obchodu, s. 506.
- 17 RENDOŠ, L.: Kapitoly z vývoja obchodu, s.144.

This work was supported, in part, by the Grant Agency for Sciences (grant no. 2/3028/96).

ADVERTIZING AS A SOURCE OF KNOWLEDGE ON TRADE IN BRATISLAVA

Summary

The study deals with advertisements of tradespeople of Bratislava, published in daily press in 1920s and 1930s. The underlying assumption of the author is that the advertisement and advertizing in general is not just an economic phenomenon aimed at promoting products and services but it also represents a broad source of information, revealing the cultural and social aspects of the facts depicted by advertisements. In the period under study, advertizing in Slovakia had already behind a forty-year-long history. The frequency or occurrence of ads, their ratio in particular newspaper issues and application of main principles of advertizing indicate, that advertizing played an important role in trade activities of the city of Bratislava.

This topic is in the study tackled through the examples of concrete both tradespeople and stores, according to various trade branches. The author has chosen examples with a long advertizing tradition, based on a long-term ad publishing, regularity, frequency or visual originality. The study presents ads from various trades: garment, shoes, hardware and kitchenware, furniture, sporting goods, bicycles, radios, cameras, cosmetics, toys, the retailers in typewriters are mentioned too. Also other tradespeople published their ads like: furriers, goldsmiths, owners of stores dealing in carpets or lamps as well as some newly establishing department stores with a wide assortment of merchandize.

Particular ads differ in their content and visual quality. In general, the analysis of the content of advertisements contributes to the characteristics of tradespeople as an important part of the city population. It provides for numerous factographic sources of data about particular firms. On their basis we identify the origin of a company, its owners (sometimes even their ethnic or political identity), we can clarify the date of establishment of the firm or of its closing, location of a store or department store. In text as well as in picture it documents the procedures of selling, contact with the customer (prices, sales on instalments, discounts, price lists availability, catalogues, etc.). On the other hand, according to the scope of offered services and other related indicators, advertizing is one of the information sources about the living standard of population, and about various elements of social, economic and cultural life.

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied v Slovak Academic Press, spol. s r. o.

Ročník 45, 1997, číslo 3
Vychádza štvrťročne

Hlavný redaktor:
Mgr. Dušan Ratica, CSc.

Výkonné redaktorky:
Mgr. Tatiana Krupová, PhDr. Zora Vanovičová

Redakčná rada: PhDr. Stanislav Brouček, CSc., Doc. Lubica Droppová, CSc., PhDr. Božena Filová, CSc., PhDr. Milan Kiripolský, PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, CSc., PhDr. Jan Krist, Doc. Milan Leščák, CSc., PhDr. Martin Mešša, PhDr. Magdaléna Pariková, CSc., Prof. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Zora Rusnáková, CSc., PhDr. Peter Salner, CSc., PhDr. Miroslav Válka.

Adresa redakcie: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava
Registr. č. 7091

Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma
Slovak Academic Press, spol. s r. o. P. O. Box 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences
Vol. 45, 1997, Number 3

Editors: Dušan Ratica, Tatiana Krupová, Zora Vanovičová

Address of Editor: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovakia

Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P. O. Box 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava, Slovakia and SLOVART G.T.G. Ltd., Krupinská 4, P.O.Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences
Année 45, 1997, No 3

Rédacteurs: Dušan Ratica, Tatiana Krupová, Zora Vanovičová

Adresse de la rédaction: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 45, 1997, Nr. 3

Redakteure: Dušan Ratica, Tatiana Krupová, Zora Vanovičová

Redaktion: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slowakei

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

ISSN 1335-1303

MIČ 49 616